ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 12ης Δεκεμβρίου 1995 *

Στην υπόθεση C-399/93,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Arrondissementsrechtbank te Zutphen (Κάτω Χώρες) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

H. G. Oude Luttikhuis κ.λπ.

και

Verenigde Coöperatieve Melkindustrie Coberco BA,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ, και του άρθρου 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 26 του Συμβουλίου, της 4ης Απριλίου 1962, περί εφαρμογής ορισμένων κανόνων ανταγωνισμού στην παραγωγή και στην εμπορία γεωργικών προϊόντων (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/001, σ. 35),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους G. C. Rodríguez Iglesias, Πρόεδρο, K. N. Κακούρη, D. A. O. Edward (εισηγητή), J.-P. Puissochet και G. Hirsch, προέδρους τμήματος, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn, C. Gulmann, J. L. Murray, P. Jann και L. Sevón, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

γενικός εισαγγελέας: G. Tesauro
γραμματέας: H. A. Rühl, κύριος υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— οι Oude Luttikhuis κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από τον P. J. L. J. Duijsens, δικηγόρο Χάγης,

— ο Verenigde Coöperatieve Melkindustrie Coberco BA, εκπροσωπούμενος από τον T. R. Ottervanger, δικηγόρο Ρόττερνταμ,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. de Salins, υποδιευθύντρια στη διεύθυνση νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και τον J.-M. Belorgey, chargé de mission στην ίδια διεύθυνση,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον A. Bos, νομικό σύμβουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον B. J. Drijber, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις των Oude Luttikhuis κ.λπ., εκπροσωπουμένων από τον δικηγόρο P. J. L. J. Duijsens, του Verenigde Coöperatieve Melkindustrie Coberco BA, εκπροσωπούμενου από τον T. R. Ottervanger, της Γαλλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον J.-M. Belorgey, της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον J. W. de Zwaan, βοηθό νομικό σύμ-

βουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών, και της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τον B. J. Drijber, κατά τη συνεδρίαση της 21ης Φεβρουαρίου 1995,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 12ης Σεπτεμβρίου 1995,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με διάταξη της 2ας Σεπτεμβρίου 1993, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 10 Σεπτεμβρίου 1993, το Arrondissementsrechtbank te Zutphen υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ, και του άρθρου 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 26 του Συμβουλίου, της 4ης Απριλίου 1962, περί εφαρμογής ορισμένων κανόνων ανταγωνισμού στην παραγωγή και στην εμπορία γεωργικών προϊόντων (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/001, σ. 35, στο εξής: κανονισμός).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του Oude Luttikhuis και οκτώ άλλων κτηνοτρόφων γαλακτοφόρων αγελάδων (στο εξής: προσφεύγοντες) και του Verenigde Coöperatieve Melkindustrie Coberco BA (στο εξής: Coberco), συνεταιρισμού έχοντος ως σκοπό τη μεταποίηση του γάλακτος σε γαλακτοκομικά προϊόντα και παράγωγά τους και την πώληση των προϊόντων αυτών, ως προς την υποχρέωση που τους επιβάλλεται από το καταστατικό του συνεταιρισμού αυτού να καταβάλουν αποζημίωση εξόδου σε περίπτωση αποχωρήσεως ή αποβολής από τον συνεταιρισμό.

3 Σύμφωνα με το καταστατικό του, ο Coberco αναλαμβάνει την υποχρέωση να αγοράζει το σύνολο του γάλακτος που παράγουν τα μέλη του, τα οποία του εξασφαλίζουν, ως αντιστάθμισμα, την αποκλειστικότητα. Εντούτοις, σε περί-

πτωση αποχωρήσεως ή αποβολής από τον Coberco, ο κτηνοτρόφος υποχρεούται να του καταβάλει αποζημίωση 2 % επί των ποσών που εισέπραξε για τις ποσότητες γάλακτος που παραδόθηκαν κατά τη διάρκεια των πέντε τελευταίων ετών (ήτοι 10 % επί των ποσών που καταβλήθηκαν βάσει του μέσου όρου των πέντε τελευταίων αυτών ετών). Από το 1990 το ποσό της αποζημιώσεως αυτής μειώθηκε προοδευτικά και ανέρχεται ήδη, μετά από οκτώ έτη συμμετοχής, στο 90 % του προαναφερθέντος ποσού, μετά δε από δεκαπέντε ή περισσότερα έτη, στο 20 %. Όταν η διάρκεια της συμμετοχής είναι κατώτερη των πέντε ετών, το αποκλειόμενο μέλος υποχρεούται να καταβάλει αποζημίωση ανερχόμενη στο 2 % επί των ποσών που εισέπραξε για το παραδοθέν γάλα ή των ποσών που κατέβαλε για το παραληφθέν γάλα κατά τη διάρκεια της συμμετοχής του, πολλαπλασιαζόμενη επί τον αριθμό πλήρων μηνών συμμετοχής που χωρεί στον αριθμό εξήντα.

4 Ο κανονισμός, που θεσπίστηκε βάσει του άρθρου 42 της Συνθήκης ΕΟΚ, ορίζει στο άρθρο 1 ότι τα άρθρα 85 έως 90 της Συνθήκης, καθώς και οι διατάξεις εφαρμογής τους, εφαρμόζονται σε όλες τις συμφωνίες, αποφάσεις και πρακτικές που αναφέρονται στο άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και αφορούν την παραγωγή ή την εμπορία των προϊόντων που απαριθμούνται στο παράρτημα ΙΙ της Συνθήκης.

5 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού προβλέπει, εντούτοις, μια εξαίρεση από τον γενικό αυτό κανόνα, ορίζοντας ότι το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν εφαρμόζεται στις συμφωνίες, αποφάσεις και πρακτικές που αφορούν την παραγωγή ή την εμπορία των προϊόντων που απαριθμούνται στο παράρτημα ΙΙ της Συνθήκης και αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της εθνικής οργανώσεως αγοράς ή είναι απαραίτητες για την πραγματοποίηση των αναφερομένων στο άρθρο 39 της Συνθήκης ΕΟΚ στόχων.

6 Με το δεύτερο εδάφιο αυτής της διατάξεως προστίθεται ότι το άρθρο 85, παράγραφος 1, «δεν εφαρμόζεται ιδίως σε συμφωνίες, αποφάσεις και πρακτικές παραγωγών ή ενώσεων των ενώσεων αυτών ενός μόνο κράτους μέλους κατά το μέτρο που, χωρίς να συνεπάγονται την υποχρέωση εφαρμογής καθορισμένης τιμής, αφορούν την παραγωγή ή την πώληση γεωργικών προϊόντων ή τη χρήση κοινών εγκατάστάσεων αποθηκεύσεως, επεξεργασίας ή μεταποιήσεως γεωργικών προϊόντων εκτός αν η Επιτροπή διαπιστώνει ότι κατ' αυτόν τον τρόπο αποκλείεται ο ανταγωνισμός ή ότι διακυβεύονται οι στόχοι του άρθρου 39 της Συνθήκης».

7 Οι αιτούντες κατήγγειλαν τη συνεταιριστική σχέση τους με τον Coberco από 1ης Ιανουαρίου 1992, αφού τήρησαν την ισχύουσα προθεσμία καταγγελίας. Ο Coberco παρακράτησε τα ποσά των αποζημιώσεων που υπολογίστηκαν σύμφωνα με το καταστατικό του επί των ποσών που όφειλε στους προσφεύγοντες για τις παραδόσεις των προϊόντων τους. Κατόπιν αυτού, οι προσφεύγοντες ενήγαγαν τον Coberco ενώπιον του Arrondissementsrechtbank te Zutphen, ζητώντας του να αποφανθεί ότι ουδεμία αποζημίωση οφείλουν στον Coberco ή, επικουρικώς, ότι η οφειλόμενη αποζημίωση δεν μπορεί να υπερβεί το 4 % του ποσού που καταβάλλεται στο εξερχόμενο μέλος για το γάλα που παρέδωσαν στον Coberco επί ένα έτος υπολογιζόμενο ως μέσος όρος των πέντε τελευταίων πλήρων οικονομικών ετών της συμμετοχής του. Επιπλέον, ζητούν να καταβληθεί η διαφορά μεταξύ του παρακρατηθέντος ποσού από τον Coberco και του ποσού που θα καθορίσει κατ' αυτόν τον τρόπο το αιτούν δικαστήριο.

8 Έχοντας αμφιβολίες ως προς το αν συμβιβάζεται το σύστημα αποζημιώσεως λόγω εξόδου με τα άρθρα 85 της Συνθήκης, και 2, παράγραφος 1, του κανονισμού, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Βάσει ποιων κριτηρίων πρέπει να κριθεί εν προκειμένω αν το σύστημα αποζημιώσεως λόγω εξόδου που εφαρμόζει ο Coberco συμβιβάζεται με το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης;

2) Βάσει ποιων κριτηρίων πρέπει να κριθεί αν το εν λόγω σύστημα αποζημιώσεως λόγω εξόδου εμπίπτει στο σύστημα εξαιρέσεων του κανονισμού 26/62;»

Επί των κριτηρίων εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ

9 Δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 1, απαγορεύονται οι συμφωνίες, αποφάσεις ή πρακτικές που μπορούν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς.

10 Κατά πάγια νομολογία, η εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, σε μια συγκεκριμένη περίπτωση επιβάλλει να καθορίζονται τα κριτήρια της διατάξεως αυτής λαμβανομένου υπόψη του οικονομικού πλαισίου εντός του οποίου οι επιχειρήσεις αναπτύσσουν τις δραστηριότητές τους, των προϊόντων ή υπηρεσιών που αφορούν οι συμφωνίες αυτές και της δομής και των πραγματικών συνθηκών λειτουργίας της σχετικής αγοράς.

11 Επομένως, προκειμένου να κριθεί αν το σύστημα αποζημιώσεως λόγω εξόδου συνάδει προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, πρέπει να εξετασθούν τα κριτήρια που αφορούν, πρώτον, το αντικείμενο της συμφωνίας, κατόπιν, τα αποτελέσματα της συμφωνίας και, τέλος, τον επηρεασμό του ενδοκοινοτικού εμπορίου.

12 Προκειμένου, πρώτον, περί του κριτηρίου που αφορά το αντικείμενο των συμφωνιών ή τις επίδικες στην κύρια δίκη ρήτρες του καταστατικού, πρέπει να υπομνησθεί ότι η οργάνωση μιας επιχειρήσεως υπό την ειδική νομική μορφή της συνεταιριστικής εταιρίας δεν συνιστά καθαυτή συμπεριφορά αντίθετη προς τον ανταγωνισμό. Πράγματι, όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 30 των προτάσεών του, η νομική αυτή μορφή απολαύει της εύνοιας τόσο του εθνικού νομοθέτη όσο και των κοινοτικών αρχών ως παράγων εκσυγχρονισμού και ορθολογιστικής οργανώσεως του γεωργικού τομέα και αποτελεσματικής λειτουργίας των επιχειρήσεων.

13 Αυτό πάντως δεν σημαίνει ότι οι καταστατικές διατάξεις που διέπουν τις σχέσεις μεταξύ της εταιρίας και των μελών της, ιδίως αυτές που αφορούν τη λύση του συμβατικού δεσμού και αυτές που επιβάλλουν στα μέλη την υποχρέωση να διαθέτουν αποκλειστικώς στον συνεταιρισμό την παραγωγή γάλακτος, εξαιρούνται αυτομάτως από την απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

14 Πράγματι, για να μην εμπίπτουν στην απαγόρευση αυτή, οι περιορισμοί που επιβάλλονται στα μέλη από τα καταστατικά των συνεταιριστικών ενώσεων και αποσκοπούν στη διασφάλιση του καθήκοντός τους πίστεως δεν πρέπει να υπερβαίνουν το μέτρο που είναι αναγκαίο για την εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας του συνεταιρισμού, ειδικότερα δε η ασφάλιση χάριν αυτού επαρκώς ευρείας εμπορικής βάσεως και ορισμένης σταθερότητας της εταιρικής συμμετοχής (βλ., με το πνεύμα αυτό, την απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1994, C-250/92, DLG, Συλλογή 1994, σ. I-5641, σκέψη 35).

15 Στη συνέχεια, προκειμένου περί του κριτηρίου που αφορά τα αποτελέσματα των συμφωνιών ή των καταστατικών ρητρών, πρέπει να τονιστεί ότι ο συνδυασμός ρητρών όπως της υποχρεώσεως αποκλειστικής παραδόσεως και της επιβολής υπερβολικών αποζημιώσεων λόγω εξόδου, που δεσμεύουν τα μέλη του συνεταιρισμού επί μακρές περιόδους και τα στερούν επομένως της δυνατότητας να στραφούν προς ανταγωνιστές επιχειρηματίες, θα μπορούσε να έχει ως συνέπεια τον περιορισμό του ανταγωνισμού.

16 Επομένως, οι ρήτρες αυτές μπορούν, αφενός, να καθιστούν υπερβολικά δύσκαμπτη την αγορά στην οποία αναπτύσσει δραστηριότητες ένας περιορισμένος αριθμός επιχειρηματιών που βρίσκονται σε ισχυρή ανταγωνιστική θέση και εφαρμόζουν παρόμοιες ρήτρες και, αφετέρου, να παγιοποιήσουν ή να διαιωνίσουν αυτή τη θέση ισχύος, εμποδίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την είσοδο άλλων ανταγωνιστών στην αγορά αυτή.

17 Τέλος, προκειμένου περί του κριτηρίου που αφορά το ενδοκοινοτικό εμπόριο, αρκεί να υπομνησθεί ότι ο επηρεασμός του ενδοκοινοτικού εμπορίου μπορεί να οφείλεται στη συνδρομή διαφόρων παραγόντων οι οποίοι, θεωρούμενοι αυτοτελώς, δεν είναι κατ' ανάγκη καθοριστικοί.

18 Πράγματι, μια συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων πρέπει να θεωρείται ικανή να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών όταν μπορεί, βάσει ενός συνόλου αντικειμενικών νομικών ή πραγματικών στοιχείων, να ασκήσει άμεση ή έμμεση, πραγματική ή δυνητική επιρροή στα εμπορικά ρεύματα μεταξύ κρατών μελών κατά τρόπο που θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των στόχων μιας ενιαίας αγοράς μεταξύ κρατών (βλ., με το πνεύμα αυτό, την προαναφερθείσα απόφαση DLG, σκέψη 54).

19 Προβαίνοντας στην προαναφερθείσα οικονομική ανάλυση, το εθνικό δικαστήριο θα έχει ενδεχομένως τη δυνατότητα να λάβει υπόψη το γεγονός, που τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 35 των προτάσεών του, ότι είναι πάντοτε δυνατό από τεχνικής και οικονομικής απόψεως οι επιχειρήσεις της γαλακτοκομικής βιομηχανίας που είναι εγκατεστημένες σε κράτη όμορα των Κάτω Χωρών να προμηθεύονται από Ολλανδούς γεωργούς.

20 Επομένως, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, προκειμένου να κριθεί αν ένα σύστημα αποζημιώσεως λόγω εξόδου, που προβλέπεται στο καταστατικό συνεταιριστικής εταιρίας, συνάδει προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, το αιτούν δικαστήριο οφείλει να λάβει υπόψη τα κριτήρια που αφορούν το αντικείμενο της συμφωνίας που προβλέπει το σύστημα αυτό, καθώς και τα αποτελέσματα της συμφωνίας αυτής, και τα κριτήρια που αφορούν τον επηρεασμό του ενδοκοινοτικού εμπορίου, έχοντας υπόψη το οικονομικό πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύσσουν τις δραστηριότητές τους οι επιχειρήσεις, τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που αφορά η συμφωνία αυτή, καθώς και τη δομή και τις πραγματικές συνθήκες λειτουργίας της σχετικής αγοράς.

Επί των κριτηρίων εφαρμογής του κανονισμού

21 Με το δεύτερο ερώτημά του, το εθνικό δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστούν τα κριτήρια στα οποία πρέπει να ανταποκρίνονται οι επίδικες ρήτρες προκειμένου να μπορούν να τύχουν της παρεκκλίσεως που προβλέπει ο κανονισμός.

22 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι ο κανονισμός θέτει, στο άρθρο 1, ένα γενικό κανόνα εφαρμογής των άρθρων 85 έως 90 της Συνθήκης, στο δε άρθρο 2, παράγραφος 1, προβλέπει μια τριπλή παρέκκλιση από τον γενικό αυτό κανόνα όσον αφορά τις συμφωνίες, αποφάσεις και πρακτικές που αφορούν την παραγωγή ή το εμπόριο των προϊόντων που απαριθμούνται στο παράρτημα ΙΙ της Συνθήκης.

23 Πρέπει εκ προοιμίου να τονιστεί ότι κάθε παρέκκλιση ή εξαίρεση από ένα γενικό κανόνα πρέπει να ερμηνεύεται στενά.

24 Η πρώτη παρέκκλιση, που προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού, ισχύει ως προς τις συμφωνίες στο πλαίσιο μιας εθνικής οργανώσεως αγοράς.

25 Η δεύτερη παρέκκλιση ισχύει για τις συμφωνίες που είναι αναγκαίες για την πραγματοποίηση των σκοπών που διατυπώνονται στο άρθρο 39 της Συνθήκης. Η περίπτωση αυτή συνεπάγεται την υποχρέωση αποδείξεως ότι η συμφωνία είναι αναγκαία για την επίτευξη των στόχων αυτών στο σύνολό τους (βλ. απόφαση της 15ης Μαΐου 1975, 71/74, Frubo κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1975, σ. 181, σκέψεις 24, 25 και 26).

26 Οι δύο αυτές παρεκκλίσεις μπορούν να μη ληφθούν υπόψη κατά την εξέταση του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος το οποίο αφορά, στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης, το περιεχόμενο της τρίτης παρεκκλίσεως.

27 Η τρίτη αυτή παρέκκλιση εξαρτάται από τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις. Στο πλαίσιο της παρεκκλίσεως αυτής πρέπει κατ' αρχάς να εξακριβώνεται ότι οι εν λόγω συμφωνίες αφορούν συνεταιρισμούς που διέπονται από το δίκαιο ενός μόνον κράτους μέλους, στη συνέχεια ότι δεν αφορούν την τιμή αλλά μόνον την παραγωγή ή την πώληση γεωργικών προϊόντων ή τη χρήση κοινών εγκαταστάσεων αποθηκεύσεως, επεξεργασίας ή μεταποιήσεως των προϊόντων αυτών, τέλος δε, ότι δεν αποκλείουν τον ανταγωνισμό σύτε διακυβεύουν τους στόχους της κοινής γεωργικής πολιτικής.

28 Ως προς την τρίτη αυτή προϋπόθεση, δεν πρέπει να αποκλειστεί ότι η σώρευση καταστατικών ρητρών, βάσει των οποίων συνδέονται τα μέλη με τον συνεταιρισμό επί μακρές περιόδους και οι οποίες τα στερούν κατ' αυτόν τον τρόπο της δυνατότητας να απευθύνονται σε ανταγωνιστές επιχειρηματίες, μπορεί να διακυβεύσει έναν από τους στόχους της κοινής γεωργικής πολιτικής, ήτοι, όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 38 των προτάσεών του, την αύξηση του ατομικού εισοδήματος των εργαζομένων στον τομέα της γεωργίας στο μέτρο που αυτοί δεν θα μπορούν να επωφελούνται του ανταγωνισμού των τιμών αγοράς της πρώτης ύλης τις οποίες εφαρμόζουν οι διάφορες επιχειρήσεις μεταποιήσεως.

29 Το ερώτημα που αφορά τις εξουσίες της Επιτροπής και των εθνικών δικαστηρίων στον τομέα αυτόν αποτελεί το αντικείμενο της σημερινής αποφάσεως στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-319/93, C-40/94 και C-224/94, Dijkstra, Van Roessel κ.λπ. και De Bie κ.λπ.

30 Με το δεύτερο σημείο του διατακτικού της αποφάσεως αυτής, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι εθνικό δικαστήριο, ενώπιον του οποίου γίνεται επίκληση της ακυρότητας της ρήτρας που περιλαμβάνεται στο καταστατικό γεωργικού συνεταιρισμού για παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, ενώ ο συνεταιρισμός επικαλείται το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 26, μπορεί να συνεχίσει τη διαδικασία και να αποφανθεί επί της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιόν του στις περιπτώσεις κατά τις οποίες είναι πρόδηλον ότι οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, δεν πληρούνται ή ακόμη να διαπιστώσει την ακυρότητα της επίδικης ρήτρας κατ' εφαρμογήν του άρθρου 85, παράγραφος 2, εάν έχει σχηματίσει την πεποίθηση ότι η ρήτρα αυτή δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να τύχει της απαλλαγής του άρθρου 2, παράγραφος 1, του κανονισμού 26 ούτε απαλλαγής δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3. Σε περίπτωση αμφιβολίας, το εθνικό δικαστήριο μπορεί, όταν τούτο αποδεικνύεται σκόπιμο και σύμφωνο προς τις εθνικές δικονομικές διατάξεις, να ζητήσει πρόσθετες πληροφορίες από την Επιτροπή ή να παράσχει στους διαδίκους τη δυνατότητα να ζητήσουν από την Επιτροπή να αποφανθεί επί της επίδικης ρήτρας.

31 Επομένως, στο δεύτερο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι ως προς ένα σύστημα αποζημιώσεως λόγω εξόδου, που προβλέπεται στο καταστατικό συνεταιριστικής εταιρίας, μπορεί να τύχει εφαρμογής το σύστημα παρεκκλίσεως που έχει θεσπιστεί με τον κανονισμό μόνον εφόσον η συμφωνία που προβλέπει το σύστημα αυτό αφορά συνεταιρισμό ενός μόνο κράτους μέλους, δεν αφορά την τιμή αλλά μάλλον την παραγωγή ή την πώληση γεωργικών προϊόντων ή τη χρήση κοινών εγκαταστάσεων αποθηκεύσεως, επεξεργασίας ή μεταποιήσεως των προϊόντων αυτών και, τέλος, δεν αποκλείει τον ανταγωνισμό ούτε διακυβεύει τους στόχους της κοινής γεωργικής πολιτικής.

Επί των δικαστικών εξόδων

32 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ολλανδική και η Γαλλική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρε-

μπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 2ας Σεπτεμβρίου 1993 το Arrondissementsrechtbank te Zutphen, αποφαίνεται:

1) **Προκειμένου να κριθεί αν ένα σύστημα αποζημιώσεως λόγω εξόδου, που προβλέπεται στο καταστατικό συνεταιριστικής εταιρίας, συνάδει προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ, το αιτούν δικαστήριο οφείλει να λάβει υπόψη τα κριτήρια που αφορούν το αντικείμενο της συμφωνίας που προβλέπει το σύστημα αυτό, καθώς και τα αποτελέσματα της συμφωνίας αυτής, και τα κριτήρια που αφορούν τον επηρεασμό του ενδοκοινοτικού εμπορίου, έχοντας υπόψη το οικονομικό πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύσσουν τις δραστηριότητές τους οι επιχειρήσεις, τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που αφορά η συμφωνία αυτή, καθώς και τη δομή και τις πραγματικές συνθήκες λειτουργίας της σχετικής αγοράς.**

2) **Ως προς ένα σύστημα αποζημιώσεως λόγω εξόδου, που προβλέπεται στο καταστατικό συνεταιριστικής εταιρίας, μπορεί να τύχει εφαρμογής το σύστημα παρεκκλίσεως που έχει θεσπιστεί με τον κανονισμό 26 του Συμβουλίου, της 4ης Απριλίου 1962, περί εφαρμογής ορισμένων κανόνων ανταγωνισμού στην παραγωγή και στην εμπορία γεωργικών προϊόντων, μόνον εφόσον η συμφωνία που προβλέπει το σύστημα αυτό αφορά συνεταιρισμό ενός μόνο κράτους μέλους, δεν αφορά την τιμή αλλά μάλλον την παραγωγή ή την πώληση γεωργικών προϊόντων ή τη χρήση κοινών εγκαταστάσεως αποθηκεύσεως, επεξεργασίας ή μεταποιήσεως των προϊόντων αυτών και, τέλος, δεν αποκλείει τον ανταγωνισμό ούτε διακυβεύει τους στόχους της κοινής γεωργικής πολιτικής.**

Rodríguez Iglesias Κακούρης Edward

Puissochet Hirsch Moitinho de Almeida

Kapteyn Gulmann Murray

Jann Sevón

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 12 Δεκεμβρίου 1995.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος

G. C. Rodríguez Iglesias